

Erken Cumhuriyet Döneminde Modernleşme ve Ulus Kimliği İnşa Sürecinde Paranın Sembolik Değeri*

Symbolic Value of Money in The Early Republic Period and in The Process of Modernization and National Identity Building

İhsan Karlı^a Zeynep Benan Dondurucu^b

^a Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye.
ihsankarli@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-3099-4865

^b Arş. Gör. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye.
zdondurucu@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-2634-1001

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 24.04.2022

Düzeltilme tarihi: 23.06.2022

Kabul tarihi: 28.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Toplumsal Değişim,

Ulus Kimliği İnşası,

Para,

Erken Cumhuriyet Dönemi,

Göstergebilim

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk dönem, devlet eliyle gerçekleştirilen modernleşme hamlesi ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan farklı bir ulus kimliği yaratma ülküsü, toplumsal hayatın her aşamasında etkili olan bir toplumsal dönüşüm yaratmış olup; bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturan paralar da sembolik bir değişim geçirmiştir. Bu sembolik değişimden hareketle, bu araştırmanın temel amacı M. Kemal Atatürk döneminde dolaşıma sokulan birinci emisyon banknotlar üzerinde toplumsal değişimin temelini oluşturan ve ulus kimliğinin inşasında kullanılan öğeleri ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma içerisinde, 1927 yılında tedavüle giren birinci emisyon grubundaki 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1000 liralık banknotlar Roland Barthes'in düz anlam ve yan anlam kavramları temel alınarak göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda paralarda İslamiyet öncesi Türk Devletleri'ni kapsayan yeni bir tarih anlayışının yerleştirilmesi amacıyla Bozkurt metaforu, kurtarıcı ve kahraman Mustafa Kemal mitinin bir tezahürü olarak Atatürk portresi, cumhuriyetin yeni ve modern başkenti olarak Ankara ve Ankara ile ilintili semboller, Milli Mücadele sürecinde önem taşıdığı için yeni devletin ulusal kurtuluş tarihinin temelini oluşturan Sivas, Afyon, Sakarya gibi şehirlerin görüntüleri, yeni rejimin taşıyıcı kurumları olarak millet egemenliğine vurgu yapan Birinci Meclis ve Başbakanlık binası resimleri, modern cumhuriyetin iktisadi kalkınma hamlesinin bir uzantısı olarak köy, köylü, demiryolu göstergeleriyle birinci emisyon grubu banknotların ulus kimliğinin inşası ve kademeli toplumsal dönüşüm sürecinde etkin sembolik araçlar olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 24.04.2022

Received in revised form: 17.06.2022

Accepted: 28.06.2022

Keywords:

Social Change,

Nation Identity Creation,

Money,

Early Republican Era,

Semiotics

ABSTRACT

The first period when the Republic of Turkey was founded, the modernization move carried out by the state and the ideal of creating a national identity different from the Ottoman Empire created a social transformation that was effective in every stage of social life, so the money that constitutes the basic starting point of this study underwent a symbolic change. Based on this symbolic change, the main purpose of this research is to reveal the elements that formed the basis of social change and used in the construction of national identity on the first emission banknotes that were put into circulation during the period of M. Kemal Atatürk. In this context, the banknotes of 1, 5, 10, 50, 100, 500 and 1000 lira in the first emission group, which entered into circulation in 1927, were analyzed using the semiotic analysis method based on Roland Barthes' semantic and connotation concepts. As a result of the research, the metaphor of Bozkurt, Atatürk portrait as a manifestation of the myth of the savior and hero Mustafa Kemal, the symbols associated with Ankara and Ankara as the new and modern capital of the republic, in order to establish a new understanding of history that includes pre-Islamic Turkish states used in the coins analyzed, images of cities such as Sivas, Afyon, Sakarya, which constitute the basis of the national liberation history of the new state because of their importance, the pictures of the First Assembly and the Prime Ministry building that emphasize the national sovereignty as the carrier institutions of the new regime, as an extension of the economic development move of the modern republic, it was concluded that the emission group banknotes were

used as effective symbolic tools in the construction of national identity and gradual social transformation process.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Karlı, İ. ve Dondurucu, Z.B. (2022). Erken Cumhuriyet Döneminde Modernleşme ve Ulus Kimliği İnşa Sürecinde Paranın Sembolik Değeri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 8 (1), Yaz, s. 163-177

1. Giriş

Erken dönem Cumhuriyet tarihinde toplumsal dönüşümün çerçevesini oluşturan temel değerler arasında devlet kimliği ile o devleti oluşturan yurttaşların kimlik uyumunu hedefleyen ulusal kimliğin oluşumu birinci sırada yer almaktadır. Erken dönem Cumhuriyet ideolojisinde, yeni kimlik kurgusu Osmanlı İmparatorluğu'ndan farklı olarak alternatif bir kimlik kurgusu yaratmayı merkeze almaktadır (Aydın, 1988:22; Köker, 2000:153). Bu yeni kimliğin içerisinde yaşayan halk ise birbirine benzeyen, ortak amaçlar etrafından hareket eden, sınıflardan değil meslek gruplarından oluşan bölünmez bir bütün olarak kurgulanmıştır. Teoride ulus egemenliğine dayanan bu yeni dünya görüşü, Batı medeniyeti örneklerinde görüldüğü Türklüğü bir üst kimlik olarak meşrulaştırma ve Osmanlı'dan çok farklı bir Türk insanı kimliği yaratma arayışı içerisine girmiştir (Kaynar, 2001:61; Parla ve Davison, 2004:80-81; Yıldız, 2002:228; Ahmad, 2002).

Bu bağlamda, yeni ulus devletin ideolojisini topluma ve gelecek kuşaklara aktarımı amacıyla halkın gelenek ve göreneklerini Orta Asya Türk Toplamları ile ilişkilendirecek ve Anadolu Medeniyetleri ile sentezleyecek kurucu Ergenekon Destanı ve Bozkurt sembolü gibi mitler, ekonomik ve kültürel kalkınmayı merkeze alan çağdaş medeniyet ülküsü, siyasi meşruiyet kaynağının temelinde din yerine milliyetçiliğin yerleştirilmesi, İslam'ın siyasal, toplumsal ve kültürel hayatta etkinliğinin sınırlanarak din ve devlet işlerinin ayrımı, Doğu yörüngesinden Batı yörüngesine kayma, toplumu dönüştürmek için laikliğin en kapsamlı araç olarak kullanımı, bilimin ilerleme düşüncesinin merkezine yerleştirilmesiyle kültürel ve siyasal olarak eğitilmiş gençler ve bürokratik kadro ile bilimin toplumu şekillendirme amacıyla kullanımı, devletin kutsallaştırılması, kapitülasyonların kaldırılması, ekonomik bağımsızlık, sanayileşme sürecinde Türk elitlerin yaratımı gibi farklı öğelerden etkin bir biçimde yararlanılmıştır. (Türkeş, 2002:425; Yılmaz, 2013:181; Köker, 2002:98,110; Timur, 1997:108; Kaynar, 2001:61; Berkes, 2002: 528; Türköne, 2006:357; Lewis, 2008:555-556; Eisenstadt, 1999:27-28; Mardin, 2000:189-190; Ahmad, 2003:93).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşmesi ve sekülerleşmesi amacıyla gerçekleştirilen inkılapların arasında, tekke zaviye ve türbelerin kapatılması, şapka kanunu, kadın ve erkek kıyafetlerinin modernleştirilmesi için kampanyalar, takvim, saat ve ölçü sistemlerinde Avrupa sisteminin benimsenmesi, Harf İnkılabı, çok eşliliğin kaldırılması ve medeni kanunun kabulü, kadınların sosyal ve ekonomik hayata aktif katılımının sağlanması, kadınlara oy hakkı tanınması, soyadı kanunun kabulü olarak sıralanabilir. Ayrıca, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulması ve Güneş Dil Teorisine, Türkçe'nin kökenlerinin Orta Asya dilleriyle ilişkilendirilmesi ve dilin sadeleştirilmesi; Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulması ve Türk Tarih Tezinin ortaya konmasıyla Osmanlı dönemi öncesi Orta Asya ve Anadolu medeniyetleri ile milleti bağlayarak; yeni Türk ulusuna gurur duyabileceği bir tarih ve ulusal kimlik inşa edilmesi sürecinin bir parçasıdır. Bu uygulamalara ek olarak, erken cumhuriyet döneminde sosyal ve kültürel değişimle bağlantılı olarak; Kurtuluş Savaşı için önem arz eden günler ve zaferler, milli hafıza ve tarihsel bilincin oluşumu amacıyla ulusal olarak kutlanmıştır. Erken dönem Cumhuriyet tarihinin birinci bölümü 1923'te Halk Fırkasının kuruluşundan 1938'e kadar süren Mustafa Kemal Atatürk dönemi ile sona ermiştir. Bu dönemde, yönetsel olarak Atatürk'ün yüceltildiği kişi kültü bağlamında, askeri başarılarından kişisel özelliklerine kadar yeni ulus devletle özdeşleştirildiği ve kutsallaştırıldığı görülmektedir (Zürcher, 2004: 172-174; 187-202; Doğaner, 2004; Yılmaz, 2013: 29,102;179-184; Ünder, 2002:151).

Webster (1939)'e göre gerçekleştirilen inkılaplar çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde yaşanan toplumsal değişim sürecinin devlet aracılığıyla gerçekleşmekte olup; yeni bir toplumsal düzen kurma amacıyla bağlantılı olarak Cumhuriyet, giyim kuşamdan konuşma biçimlerine kadar gündelik hayat içerisinde pek çok alışkanlığı değiştirmiştir. Bu süreçte, Batılı ve medeni bir devlet ve toplum yaratma ideali dahilinde sosyal yaşamın her alanı bu değişimden etkilenmemekle kalmamış, bu değişimin benimsenmesi için bir araç olarak kullanılmıştır (Yılmaz, 2019:231). Bu bağlamda, gündelik yaşam içerisinde kullanılan kıyafetlerden sofraya gereçlerine, posta pullarından mektuplara, gazetelerden paralara kadar çok sayıda araç ve gerecin, erken dönem Cumhuriyet tarihindeki toplumsal değişim sürecinin göstergesi haline geldiği görülmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın temel amacı Erken dönem Cumhuriyet tarihinde, toplumsal değişimin temelini oluşturan ve ulus kimliğinin inşasında kullanılan öğeleri, 1927 yılında dolaşıma sokulan birinci emisyon banknotları göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile irdelemektir.

2. Paranın Toplumsal İşlevleri ve Ulus Kimliği İnşasındaki Rolü

Para, Lidyalılar tarafından ilk bulunduğu günden günümüzün modern toplumlarına kadar her ekonomik sistemin en temel kurumlarından biridir. Toplumsal hayata duygusal ve sosyal etkileri bulunan paranın temel işlevleri arasında, bir devletin güç ve otorite sembolü olmak, sembolik değeri ile sosyal güven ve meşruiyet inşa etmek, toplumun geçmişini ve kültürel değerlerini, toplumsal olarak farklı dönemlerin özelliklerini yansıtmak yer almaktadır. İnsanlar arasında etkileşime imkân sağlaması açısından sosyal bir ilişki biçimi de meydana getiren para, içerdiği parasal sembollerin gerçekte nasıl yapılandırıldığına bağlı olarak çok sayıda anlam iletme kapasitesine de sahiptir. Paranın farklı anlamları iletme ve taşıma kapasitesi, temelde kişilerarası ve kitle iletişim açısından mesaj transferine imkân sağlayan bir mübadele ve temsil aracı olması ile ilintilidir (Wennerling, 2001:557; Zelizer,1989:342; Ingham, 1999; Polanyi, 1968:175; Lauer, 2008:112; Peters, 1999:119) Bu bağlamda taşıdığı sembolik anlamlara bağlı olarak farklı mesajlar içeren paralar, aslında örtük bir iletişim işlevi gerçekleştirmekte ve basıldıkları dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Paranın sıradan milliyetçiliğin ve ulus kimliğinin/ ulus devlet ideolojisinin üretimi amacıyla kullanıldığına yönelik alan yazında çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Billig 1995: 41–42; Penrose ve Cumming, 2011:821-822) Bu çalışmalara, Gilbert (1998)'in Kanada'da 19. yüzyılda basılan kağıt paraları, Pointon (1998)'in farklı Avrupa ülkelerinde 1990'lı yıllarda basılan paraları ulusal kimlik inşası ile bağlantılı değerlendirdiği çalışmalar, Hewitt ve Keyworth (1987)'nin İngiliz Banknotlarının 300 yıllık tarihini, Hewitt ve Unwin (2004) 1990'lı yıllarda Doğu ve Merkez Avrupa'da ulusal kimliklerin yeniden inşa sürecini karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmalar, Penrose ve Cumming (2011)'in İskoçya banknotlarının üç yıllık tarihini siyasi, ekonomik ve ulus imajının inşası kriterleri üzerinde görsel olarak irdelediği eserler örnek olarak verilebilir.

Özellikle, ulus devletin inşa sürecinde milletin sürekliliğin işaret edilmesi ve hatırlatılması olarak tanımlanan banal milliyetçilik yaklaşımı çerçevesinde, hayal edilmiş bir topluluk, ortak mitler ve tarihsel anlatılar, milli bayram kutlamaları gibi icat edilmiş gelenekler gibi (Billig, 1995; Anderson, 1995; Hobsbawn, 1993; Altun, 2019:56-57) pek çok sembol de banknotlar üzerinde yer alan görseller üzerinden erken dönem cumhuriyet tarihinde etkin kullanılmıştır. Ayrıca, para kurgusu ulusal elitler tarafından üretilen hikayelerin sürdürülebilirliği üzerine şekillenmekte olup; bu anlatı biçimi tarihi figürler, anıtlar ve anma etkinlikleri ile desteklenmektedir. Türk paraları bu perspektifle incelendiğinde, erken Cumhuriyet döneminde ulus inşa sürecine katkı sağlamak ve ulusal birliktelik oluşturmak için banknotlarda bazı sembollerin etkin kullanıldığı görülmektedir. Literatürde, Türkiye Cumhuriyeti'nde basılan paralar ile ilgili olarak alan yazında sınırlı düzeyde araştırma bulunmakta olup; Demir (1998)'in Cumhuriyet Dönemi Paralarında Siyasi ve ideolojik çözümlemeler bağlamında gerçekleştirdiği çalışma, Pekşen (2014)'in Türk Banknotlarında görsel yapıyı grafiksel ve ideolojik olarak incelediği çalışma, Yılmaz ve Temizkan (2013)'in T.C. Banknotlarını göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile incelediği, Altun (2019)'un Cumhuriyet dönemi banknotlarını politik ve ideolojik özelliklerini irdelediği araştırma bu alanda oluşturulan eserlere örnek teşkil etmektedir. Erken dönem Cumhuriyet banknotlarını da farklı yöntemlerle inceleyen bu çalışmalarda ulaşılan ortak sonuç, yeni devletin ulus kimliği inşasında paraların sembolik ve

ideolojik olarak önemli bir işlevi olduğu yönündedir. Ancak bu çalışmaların büyük bölümü, Erken dönem Cumhuriyet döneminde tedavüle sokulan bütün banknotları incelememiş olup; birkaç örnek üzerinden modernleşme, toplumsal değişim ve ulus kimlik inşa sürecini incelemiştir.

3. Erken Cumhuriyet Döneminde Tedavüle Giren Banknotlar Üzerine Göstergebilimsel Bir Analiz

Bu çalışma çerçevesinde, 1927 yılında tedavüle giren birinci emisyon grubundaki 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1000 liralık banknotlar Roland Barthes'ın düz anlam ve yan anlam kavramları temel alınarak göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile analiz edilmiştir.

3.1. Araştırmanın Önemi ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, Erken dönem Cumhuriyet tarihinde 1927 yılında dolaşıma sokulan banknotlarda ulus kimliğinin yaratımı ve toplumun yeniden şekillendirilmesi sürecinde hangi göstergelerin nasıl kullanıldığını ortaya koymaktır. Analiz, Roland Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşım ve metodolojisi temel alınarak yapılandırılmıştır. Roland Barthes, geliştirmiş olduğu özgün yaklaşımla göstergelerle ikincil gösterilenler ya da yan anlam gösterilenleri arasında bağıntılar oluşturmaktadır. Barthes (1979:88-92), göstergebilimsel çözümleme yaklaşımında düz anlam (denotation) ve yan anlam (connotation) gösterge düzlemlerini merkeze almıştır. Barthes, düz anlamı anlamlandırma düzeyinin ilk dizgesi olarak değerlendirmekte olup; kavram Saussure'ün de vurguladığı üzere, göstergenin herkes tarafından kabul edilen anlamı olarak ifade edilmektedir. Gösteren ve gösterilenden oluşan ikinci bir dizge olan ve göstergelerin kültür çerçevesinde yorumlanmasına imkân tanıyan yan anlam ise, insanlığın kültür ve tarih dünyasından beslenmekte, mit ve çağrışım boyutları içerdiği için sosyokültürel ve ideolojik çözümlemeler yapılmasına imkân tanımaktadır (Vardar, 2001: 88; Geray:2014:167; Barthes, 2017:93; Barthes, 2016:86). Barthes'ın göstergebilimsel analiz çalışmaları ile bağlantılı olarak ele alınabilecek diğer kavramlar, kültür içerisinde gerçekliğin anlamlandırılmasını sağlayan ve egemen ideolojinin taşıyıcısı konumunda olan öyküler olarak mitler, bir nesnenin uzlaşım yoluyla başka bir nesnenin yerine geçmesine imkân tanıyan anlatım biçimi olarak simgeler, bir kavramı anlatabilmek için ona benzer bir kavramın kullanımı olarak tanımlanan metafor (eğretileme), bir şeyi ifade etmek için onunla ilintili başka bir şeyin gösterilmesi olarak tanımlanan metonim (düz değişmece) olarak sıralanmaktadır (Dirven, 2003: 77-89; Fiske, 2010:80-92; Barthes, 2015:45; Guiraud, 2016:146; Çakı, 2019:77).

3.2. Araştırma Soruları

Araştırmanın temel soruları şu şekilde oluşturulmuştur:

1. Erken Cumhuriyet döneminde banknotlarında modernleşme süreci ve ulus kimliğinin inşası için kullanılan göstergeler nelerdir?
2. Bu göstergelerde, yan anlamın inşası için hangi metafor, metonim, simge ve mitlerden yararlanılmıştır?

3.3. Araştırmanın Evren, Örneklem ve Sınırlılıkları

Çalışmanın evrenini M. Kemal Atatürk döneminde tedavüle giren tüm emisyon grubu paralar oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme, inceleme döneminde tedavüle sokulan banknotlarda kullanılan göstergelerle ilintili tam ve eksik bilgi edinilmesi amaçlandığı için Ergin (1991)'in vurguladığı üzere sayıca sınırlı ve yakın evrenleri kapsayan tam sayım örnekleme tekniği ile bu dönemde dolaşıma sokulan tüm banknotları kapsayacak biçimde oluşturulmuştur. Bu bağlamda çalışma içerisinde, 1927 yılında tedavüle giren birinci emisyon grubundaki 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1000 liralık banknotlar Roland Barthes'ın düz anlam ve yan anlam kavramları temel alınarak göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile analiz edilmiştir. (TCMB, 2012; TCMB, t.y.). Araştırma, maliyet ve analiz güçlükleri nedeniyle, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1927 yılında tedavüle giren birinci emisyon grubu paralarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca, bu sınırlandırmada

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş döneminde kullanılan paralar aracılığı ile ulus kimliği inşası sürecinin detaylı irdelenmesinin amaçlanması da belirleyicidir.

3.4. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde erken cumhuriyet döneminde 1927 yılında dolaşıma sokulan birinci emisyon grubu banknotlar, R. Barthes'ın düz anlamsal ve yan anlamsal boyutları temel alınarak göstergebilimsel olarak incelenmiştir.

Görsel 1: E-1: 1 Türk lirası 1. Tertip

Bu banknotun ön yüzünde karasabanla çift süren bir köylü, arka yüzünde Ankara başkanlık binası yer almaktadır. Düz anlamı ile Karasaban ilkel bir tarım aracı, köylü ise köyde yaşayan insanları ifade eden bir sıfattır (TDK, 2021). Çalışan köylü göstergesi, yan anlamsal olarak, Atatürk'ün Türkiye için uygulamaya geçirmeyi planladığı modern tarım politikasına ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin köylüye verdiği değere işaret etmektedir. Ayrıca, karasabanla çift süren köylü kadını göstergesi yeni Cumhuriyetin gücünü halktan aldığını, saban göstergesi tarım teknolojisiyle kalkınma umudunu, köylü kadının taktığı şapka, “şapka” simgesi Türk inkılabı üzerinden çağdaşlaşmayı göstermektedir (Pekşen, 2014; Yılmaz ve Temizkan, 2013:94-95). Köylü kadını göstergesi, kadınlı toplum inşasında planlı bir toplumsal değişimi göstermekte olup; (Gelgeç Bakacak, 2009: 631)'ün belirttiği üzere, Türk modernleşmesinin temel hedeflerinden biri olan kadının hayatın her alanındaki varlığının güçlendirilmesi ülküsüne işaret etmektedir. Bu göstergelerin tamamı, Atatürk'ün ülkenin tarım politikasında millileşme ve modernleşme ülküsü bağlamında dile getirdiği “Türkiye'nin sahibi hakikisi ve efendisi hakiki müstahsil olan köylüdür.” söylemi ile birlikte düşünüldüğünde, ulus kimliği inşa sürecinde kırsal kalkınmanın ve bağımsızlığı merkeze alan halkçı politikasının bir yansımasıdır.

Ankara'daki ilk başvekalet binası görseli, düz anlamıyla yeni devletin resmî kurumlarından biri olup; yan anlamıyla yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yönetim sistemine işaret etmektedir. Banknotun tasarımında düz değişmece yapılarak, dönemin başbakanlık binasının gösterilmesi yeni başkent olarak Ankara'nın meşrulaştırılması (Pekşen, 2014) sürecinin bir parçası olup; T.C. 'nin merkezîyetçiliği, gücü ve milli kimliği yansıtılmaktadır.

Görsel 2: E-1: 5 Türk lirası 1. Tertip

Görsel 3: E-1: 10 Türk lirası 1. Tertip

5 Türk lirasının ön yüzünde Bozkurt ve Meclis Binası, arka yüzünde Ankara Kalesi ve Ankara’da bir köprü; 10 Türk lirasının ön yüzünde Bozkurt, arka yüzünde Ankara Kalesi yer almaktadır. Ortak göstergeler içerdikleri için bu iki banknot beraber çözümlenmiştir. Bozkurt, düz anlamıyla birçok Türk destanında yer alan kutsal hayvan, boz renkli kurt olup (TDK, 2021); Kuvay-i Milliye ordusunun şapkasında kullanılına benzeyen bir ay yıldızın çerçevelediği Bozkurt metaforu yan anlamsal olarak Türklerin Orta Asya’dan getirdikleri ulusal mitler olarak, Ergenekon ve Bozkurt Destanları gibi efsanelerde Türk ulusunu yok olmaktan kurtaran, ona yol gösteren kurt olarak hem yeni Türk kimliğine, hem de ulusun kurtarıcısı olarak Atatürk’e işaret etmektedir (Pekşen, 2014). (Yılmaz, 2013:181)’in vurguladığı üzere, bu mitlerin kullanımı Türkiye Cumhuriyeti’nin laik ve modern devlet kurgusunu Anadolu Medeniyetleri ve Orta Asya gelenekleri ile sentezlemesine olanak tanımakta olup; Türk milleti kimliğini bozkurt simgesi ile özdeşleştirirken; Osmanlı İmparatorluğu tarihinin yadsınmasından doğan kültürel boşluğu da kapatmaktadır.

İlk Meclis binası göstergesi, düz anlamıyla 1920-1924 yılları arasında resmi meclis çalışmalarının gerçekleştiği binayı göstermekte olup; yan anlamıyla halkın kendi kendini yönettiği yeni yönetim biçimi olarak Cumhuriyet rejimine işaret etmektedir. Millî Mücadele döneminden sonra, yeni Türk Devleti’nin yeni rejimi halka benimsetme sürecinde, milli egemenliğin bir sembolü olarak kullanılmaktadır. Bu dönemde, Yöner (2002)’in vurguladığı üzere saltanat ve hilafetin kaldırılması tartışmaları halk, siyasetçiler, yerli ve yabancı basın arasında devam ettiği ve Cumhuriyet henüz bir yönetim biçimi olarak sağlamlaşmadığı için meclis binasının halk egemenliği ve ulus kimliğinin bir göstergesi olarak kullanımı ile modernleşme sürecinin toplumsal kabulü amaçlanmaktadır.

Ankara Kalesi ve köprü göstergeleri ise, düz anlamıyla Ankara’da bulunan tarihi ve coğrafi kentsel öğeler olup; yan anlamıyla yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin başkentine işaret etmektedir. Düz değışmece yapılan banknot tasarımında, Ankara Kalesinin ve Ankara’da bir köprünün gösterimi resmi para birimleri aracılığıyla yeni devletin başkenti olarak Ankara’nın meşrulaştırılması sürecinin bir yansımasıdır. Ankara’nın Kurtuluş Savaşı boyunca milli mücadelenin merkezi oluşuna karşın, Atatürk yönetimine karşı olanların savunduğu Osmanlı İmparatorluğu’nun 600 küsur yıllık başkenti olan İstanbul arasındaki iktidar çatışması saltanatın kaldırılması ile son bulmuş olsa da, başkent tartışmaları uzun süre İstanbul ve Ankara basınında gündem olmuştur (Kartal, 2013: 75-76). Bu bağlamda, başkent tartışmaları çerçevesinde şekillenen muhalif seslerin bastırılması için paralar dahil üzere resmi evraklarda yeni başkent görsellerinin kullanımı, Ankara’nın ulus devletin simgesi olarak benimsetilmesini amaçlayan toplumsal değışim sürecinin bir parçasıdır.

Serinin ilk üç banknotu, yan anlamsal olarak değerdendirildiğinde Pekşen (2014)’in vurguladığı üzere, Atatürk resmi doğrudan kullanılmamıştır. Bu kullanım, ilk tedavüle giren banknotlarda, Cumhuriyet’in henüz yeni kurulması ve devam eden saltanat/hilafet tartışmaları ile çerçevesinde yeni yönetim biçimine kademeli bir geçişin ve toplumsal değışimin uzantısıdır.

Görsel 4: E-1: 50 Türk lirası 1. Tertip

Bu banknotun ön yüzünde Atatürk portresi, arka yüzünde Afyon görüntüsü yer almaktadır. Atatürk portresi Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu olan Mustafa Kemal Atatürk’ün düz anlamsal göstergesi olup; yan anlamıyla sivil görünümüyle Atatürk portresinin kullanımı yan anlamsal olarak lider, Ata mitine işaret etmektedir (Yılmaz ve Temizkan, 2013: 95-97). Yüksek değerli banknotlarda 50 liradan başlayarak Atatürk portresine sürekli yer verilmesi, Ünder (2002: 151)’in vurguladığı üzere yeni rejimin benimsenmesi sürecinde Atatürk’ün siyasal, kültürel, askeri alanda bir kahraman miti ile yüceltilmesi, yeni rejimin ve kurumlarının hem halka, hem de dış ülkeler benimsetilmesini merkeze alan toplumsal değışim sürecinin inşası ile ilintilidir.

Afyon göstergesi, düz anlamıyla iç Anadolu’da bir şehri işaret etmekte olup; yan anlamıyla Millî Mücadele döneminde önem taşıyan simgesel şehirlerle, Kurtuluş Savaşı tarihinin hatırlatıldığını göstermektedir (Pekşen, 2014). Bu gösterge, Billig (1995)’in banal milliyetçilik yaklaşımı üzerinden okunduğunda, ulus devletin inşasında milliyetçiliğin, para gibi gündelik nesnelere sürekli yeniden inşa edildiği görülmektedir.

Görsel 5: E-1: 100 Türk lirası 1. Tertip

Bu banknotun ön yüzünde Atatürk portresi¹, arka yüzünde köy görüntüsü yer almaktadır. Köy göstergesi, düz anlamıyla kırsal yerleşim yeri olarak köyleri işaret ederken; yan anlamsal olarak Atatürk'ün Türkiye'de uygulamaya geçirmeyi planladığı modern tarım politikasına ve köylerin yeni rejimde önemine işaret etmektedir. Ayrıca bu banknotta kullanılan köy görüntüsü, simgesel olarak Türkiye'de kırsal kalkınmanın önemli unsurlarından biri olan bütün köyleri temsil eden bir simge niteliği de taşımaktadır.

Görsel 6: E-1: 500 Türk lirası 1. Tertip

Bu banknotun ön yüzünde Atatürk portresi² ve Sivas Gök Medrese, arka yüzünde Sivas'ın görüntüsü yer almaktadır. Sivas göstergesi düz anlamıyla, İç Anadolu Bölgesi'nde bir kentin, Gök Medrese ise Sivas'taki tarihi bir medreseyi göstermektedir. Bu göstergeler yan anlamsal olarak (Pekşen, 2014)'in vurguladığı üzere kentte Millî Mücadele'nin başlatıldığı en önemli kongrelerden birinin gerçekleşmesi nedeniyle Kurtuluş Savaşı'na ve yeni Cumhuriyet tarihine işaret etmektedir. Afyon göstergesine benzer bir biçimde,

¹ Bu gösterge daha önce çözümlenmiştir. Bknz. Görsel 4.

² Bu gösterge daha önce çözümlenmiştir. Bknz. Görsel 4.

ilk dönem banknotlarda Kurtuluş Savaşı için önem taşıyan şehirlerin sembolik kullanımı, temelde yeni Cumhuriyetin resmi tarihini inşa etme sürenin bir uzantısıdır.

Ayrıca, Sivas Gök Medrese, Sivas kentinin başlıca kültürel simgeleri arasında yer almakta olup; Gök Medrese'nin Anadolu Selçuklu Devleti döneminde bir yapılmış olması, bu dönem tarih çalışmalarında Osmanlı İmparatorluğu öncesi Anadolu Beylikleri ve Selçuklu İmparatorluğu'na yer verilmesi ile bağlantılıdır (Öztaş, 2009:95). Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyelerinden olan Yusuf Akçura (1933:24-25) gibi Türkçülük akımını savunan yazar ve siyasetçiler, Osmanlı İmparatorluğu'nda tarih anlatısının Selçuklular, Moğollar gibi Türk kavimleriyle bağlantısızlığını eleştirmekte olup; Türk kavminin başarıları ve kültüründen beslenen resmi bir tarih anlatısını savunmaktadır. Bu bağlamda, bu gösterge, erken dönem Cumhuriyetin yeni bir Türk tarihi oluşturarak; Osmanlı İmparatorluğu öncesi Orta Asya ve Anadolu medeniyetleri çerçevesinde, ulusa gurur duyabileceği bir tarih ve ulusal kimlik inşası sürecinin bir uzantısıdır.

Görsel 7: E-1: 1000 Türk lirası 1. Tertip

Bu banknotun ön yüzünde Atatürk portresi³, arka yüzünde Demiryolu Hattı (Sakarya) yer almaktadır. Demiryolu hattı düz anlamıyla raylı ulaşım sistemlerine işaret etmekte olup; Sakarya, Marmara bölgesinde bir ildir. Ancak para üzerinde demiryolu resmine bakarak, Sakarya'da yer aldığı tahmin etmek güçtür.

Sakarya demiryolu hattı bu dönemin en büyük değerli banknotunda kullanılmıştır. Düz değişmece yapılarak Sakarya demiryolu görselinden, Pekşen (2014)'in vurguladığı üzere 1938'e kadar yapılan 3578 km demiryolu hamlesine işaret eden bu gösterge, dönemin kalkınma anlayışında iktisadi gelişmenin itici gücü olarak yolların görülmesi ile bağlantılıdır. Bu dönem içerisinde yüksek meblağlı banknotların halkın alım gücüne bağlı olarak ellerinde fazla bulunmaması nedeniyle, 1000 Türk lirasında demiryolu göstergesinin kullanımı temelde ülke dışına yol yapımı ile tam bağımsızlık ve iktisadi kalkınma mesajı verildiğini göstermektedir (Yılmaz ve Temizkan, 2013: 97). Ayrıca demiryolu hattının Sakarya bölümünün bir gösterge olarak kullanımı, yan anlamsal olarak ilin Kurtuluş Savaşı'nda taşıdığı önem ve demiryolu hatlarının Millî Mücadele döneminde düşman askerleri tarafından işgali ile bağlantılıdır. Avcı (2014)'nın vurguladığı üzere, Millî Mücadele döneminde ülkedeki demiryollarının İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesine yol açan hatlarının yabancı sermaye tarafından işletilmesi, savaştan yeni çıkan Türkiye Cumhuriyeti'nin dış ülkelere karşı milli ve bağımsız bir demiryolu ağıyla ülke bütünlüğünü savunacağını içeren örtük bir mesajdır.

³ Bu gösterge daha önce çözümlenmiştir. Bknz. Görsel 4.

Tüm paralarda ortak olarak Fransızca yazı ve sayılar, Arapça yazılar, motif ve süslemeler kullanılmıştır. Banknotlarda, kullanılan sayı ve yazılar düz anlamıyla paraların kupür değeri ve açıklamalarını göstermektedir (Yılmaz ve Temizkan, 2013:96). Arapça yazıların kullanımı, Pekşen (2014)'in vurguladığı üzere henüz harf devriminin yapılmaması ile bağlantılıdır. Ayrıca Keş ve Turgut (2015)'ün belirttiği üzere banknotlarda Osmanlı Türkçesi metinlerin Arapça yazılmaya devam edilmesi, T.C. 'nin ilk dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel/yazınsal mirasıyla bağlantısını sürdürdüğünü göstermektedir. Fransızca sayı ve yazıların kullanımı, (Demiryürek, 2013:138)'in belirttiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde öğretilen Batı dilleri arasında temel dilin Fransızca olması ile bağlantılıdır. Ayrıca paralarda Fransızca kullanımı, yan anlamsal olarak o dönemde Fransızca dilinin Batı uygarlığına ulaşmak için bir araç olarak görülmesi ile ilintilidir.

Motifler ve süslemeler düz anlamıyla, kâğıt paralarda kullanılan tasarım öğeleridir. Keş ve Turgut (2015)'a göre bu dönem paralarında hat yazıları, Rumi motifler, tezhip motifleri gibi öğeler, Osmanlı dönemi kaimlerinde kullanılan geleneksel motiflerdir. Yan anlamsal olarak bu tasarım biçimi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel kültür ve sanat geleneğinin sürdürüldüğünü göstermektedir.

Tablo 1: Birinci Emisyon Grubu Banknotlarda Kullanılan Renkler

Renk	Kullanılan Banknotlar
Zeytini Yeşil	E 1: 1 Türk lirası 1. Tertip E 1: 50 Türk lirası 1. Tertip (kahverengi ile beraber) E 1: 100 Türk lirası 1. Tertip
Koyu Mavi	E 1: 5 Türk lirası 1. Tertip E 1: 1000 Türk lirası 1. Tertip
Eflatun	E 1: 10 Türk lirası 1. Tertip
Kahverengi	E 1: 50 Türk lirası 1. Tertip (zeytini yeşil ile beraber) E 1: 500 Türk lirası 1. Tertip (sarı ile beraber)
Sarı	E 1: 500 Türk lirası 1. Tertip (kahverengi ile beraber)

Kullanılan renkler, düz anlamıyla arka planda zemin rengi olarak kullanılan tasarım öğeleridir. Renk kullanımı yan anlamsal olarak analiz edildiğinde, yeşil kullanımı T.C. 'nin para birimini güvenilir ve güçlü kılma stratejisinin bir uzantısıdır çünkü yeşil finans sektöründe güvenilirlik ve dürüstlük algısının yaratması amacı ile kullanılmaktadır (Caivano ve Lopez, 2007:8). Koyu mavi kullanımı, erken dönem T.C. 'nin para birimi üzerinden halkın sadakat ve güven düzeyini yükseltme stratejisinin bir uzantısıdır çünkü mavi sadakat ve güven çağrışımlarına sahiptir (Caivano, 1998:398). Eflatun kullanımı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kazandığı Kurtuluş Savaşı'nın büyüklüğü ve onurunu yansıtmaktadır çünkü eflatun/mor tarihi olarak onur, zafer, asalet, haysiyet gibi çağrışımlar taşıyan bir renktir (Caivano, 1998:397). Başka renklerle beraber kahverengi kullanımı, erken dönem cumhuriyetin para birimini güvenilir kılma stratejisinin bir uzantısıdır çünkü bu renk güvenlik ve dayanıklılık çağrışımlarına sahiptir (Cherry, 2020). Sarı kullanımı, (Küçük, 2010: 186-187)'ün vurguladığı üzere eski Türk kültüründe sarının hükümdarlığın rengi olması ile bağlantılı olarak, otoritenin ve gücün yeni merkezi olarak cumhuriyete işaret etmektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Erken dönemde Türkiye Cumhuriyeti, modernleşme ve ulus devlet kurgusu çerçevesinde; Yılmaz (2019:243)'in vurguladığı üzere sosyo-kültürel ve hukuki olarak önemli bir toplumsal değişim süreci başlatmıştır. M. Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olarak karizmatik liderliği ile inkılapların

benimsetilmesi sürecinde halka çekirdek bir kadro ile yol göstericilik yaptığı bu süreçte, modern bir toplum yaratma ideali; bu çalışmada incelenen para gibi nesnelere dönüşümüyle gündelik hayatın her alanına yansımıştır. Paranın bir mübadele aracı olmasının ötesinde, içerdiği sembollerin farklı anlamları iletim kapasitesine bağlı olarak (Peters, 1999) kurgulanan bu çalışmada, Atatürk döneminde dolaşıma banknotlarının göstergebilimsel çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen paraların ulus kimliğinin inşası ve kademeli toplumsal dönüşüm sürecinde etkin sembolik araçlar olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bağlamda, araştırmanın erken T.C. banknotlarında modernleşme süreci ve ulus kimliğinin inşası için kullanılan göstergelerin tespitine yönelik birincil sorusu; yeni rejimin köye, köylüye ve tarıma verdiği önemi gösteren karasabanla çift süren bir köylü, köy görüntüsü, yeni rejimin siyasi kurumlarına işaret eden Başbakanlık Binası, Meclis Binası; yeni başkente gönderme yapan Ankara Kalesi, Ankara'da bir köprü görselleri, oluşturulmak istenen yeni ulusal tarih bilincine vurgu yapan ve Kurtuluş Savaşı'nın simgesel kentleri olan Sakarya, Sivas, Afyon gibi şehirlerin görüntüleri ve kent simgeleri; devletin kurucusu olarak lider, Ata mitine işaret eden Atatürk portresi, Türklerin Orta Asya destinleriyle ilişkili tarihini vurgulayan Bozkurt, yaşanan dönemde gerçekleştirilen ulaşım hamlesine işaret eden demiryolu hattı göstergelerinin kullanıldığı biçimde cevaplanmıştır. Ayrıca, incelenen tüm banknotlarda zemin rengi değişmekle birlikte Fransızca yazı ve sayılar, Arapça yazılar, motifler ve süslemeler ortak kullanılan göstergeler olarak tespit edilmiştir.

Çalışmanın "Bu göstergelerde, yan anlamın inşası için hangi metafor, metonim, simge ve mitlerden yararlanılmıştır?" biçiminde geliştirilen ikinci sorusu ise şu şekilde cevaplanmıştır. Araştırmada tespit edilen, M. Kemal Atatürk'ün portresine yer verilmeyen paralarda ulusun kurtarıcı Atatürk'e işaret eden bozkurt metaforu, düz değişmece ile Ankara'yı göstermek için Ankara Kalesi ve köprü göstergeleri, düz değişmeceyle demiryolu göstergesinden dönemde gerçekleştirilen ulaşım hamlesi, Atatürk portresi kullanımı ile kahraman/kurtarıcı miti, Kurtuluş Savaşı için önem taşıyan Afyon, Sivas, Sakarya gibi şehirler ve anıtsal simgeleri, cumhuriyetin modern tarım ve kalkınma projesini sembolize eden köy, saban ve köylü simgeleri, yeni rejimin kadının toplumsal hayattaki konumu güçlendirme ülküsü dahilinde köylü kadın simgesi, modern ve batılı Türkiye'ye ulaşma ideali ve şapka devriminin uzantısı olarak şapka, yeni rejimin kurumsal yapılarını ve millet egemenliğini sembolize eden TBMM ve başbakanlık binalarının kullanımı ile yeni ve modern ulus kimliğinin yan anlamsal olarak inşa edildiği görülmektedir. Ayrıca incelenen paraların zemin rengi olarak güç ve güvenliği sembolize eden yeşil, mavi ve kahverengi gibi renklerin kullanımı, ülkenin para biriminin ve ekonomisinin gücünü göstermektedir. Tarihi olarak taşıdığı çağrışımlar nedeniyle eflatun ve Türk kültüründeki önemi nedeniyle sarı ise, ilk dönemin banknotlarda yeni rejimin gücü ve merkeziliğini sembolize etme amacıyla kullanılmıştır. Ancak banknotlarda kullanılan ortak göstergeler olarak Harf devriminin yapılmamasına bağlı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi dili olan Osmanlıca yazılar ve geleneksel motif ve süslemeler eskiyi sembolize ederken; Fransızca harf ve yazılar Batı medeniyetine ulaşmanın bir simgesi olan Fransızca dili üzerinden yeniyi/modernleşmeyi ve geleceği işaret etmektedir.

Bu inceleme sonucunda, Pekşen (2014)'in, Yılmaz ve Temizkan'ın çalışmalarında elde ettiği bulgulara benzer bir biçimde T.C. 'nin ilk dönemlerinde oluşturulmaya çalışılan ulus kimliği inşası ve modernleşme sürecinde banknotların sembolik ve iletişimsel işlevleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmalardan farklı olarak M. Kemal Atatürk döneminde tedavüle sokulan paraların tamamını inceleyen bu araştırma sonucunda, yeni başkentin belirlenmesi ve yönetime muhalefet gibi siyasi tartışmalarının, Osmanlı İmparatorluğu'ndan görece bağımsız bir kültür ve tarih inşa edilmesi amacıyla modernleşme sürecinde gerçekleştirilen inkılapların, yeni ulaşım ve tarım politikası gibi çok sayıda göstergenin ilk dönem banknotlara sembolik olarak yansıdığı tespit edilmiştir. Bu dönem banknotlarında yeni ve modern ulus kimliğinin inşası amacıyla Bozkurt metaforu, kurucu lider olarak Atatürk miti, Kurtuluş Savaşı için önem

taşıyan şehir sembolleri, yeni başkentin görüntüleri, köylü kadın, köy, demiryolu gibi simgelerin kullanımıyla birlikte; Fransızca yazılar ve Arapça yazılarla, geleneksel Osmanlı süsleme ve motiflerinin bir arada kullanımı kademeli bir toplumsal değişime işaret etmektedir. Bu bağlamda özellikle tasarım açısından eskiyle yeninin kültürel birlikteliği olarak değerlendirebileceğimiz bu dönem paralarının en önemli özelliği, hem halka hem de dış ülkelere yönelik yeni rejimin modern, ulus egemenliği üzerine temellenen, Atatürk'ün karizmatik önderliği ile birleşen, bağımsız ve kalkınmacı ülküsünün sembolik olarak yansıtılmasıdır. Bu analiz, Türkiye Cumhuriyeti'nde dolaşıma sokulan birinci emisyon grubu paralarla sınırlı olup; aynı emisyon grubu içerisindeki tüm banknotları incelemesi nedeniyle, diğer emisyon gruplarında yer alan paraların kültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümler dahilinde detaylı olarak irdelenebilmesi için yol gösterici olma potansiyeli taşımaktadır.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2002). *The Making of Modern Turkey*. London: Routledge.
- Akçuraoğlu (Akçura), Y. (1933). Birinci Türk Tarih Kongresi. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 1 (1), 23-29.
- Altun, E. (2019). Banknotlardan Politikayı Okumak: Cumhuriyet Dönemi Banknotlarına Dair Bir Değerlendirme. *Eğitim Bilim Toplum*, 17 (68), 51-72.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler* (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aydın, S. (1998). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve "Türk Kimliği"*. Ankara: Öteki Yayınevi, Özgür Üniversite Kitaplığı: 16.
- Avcı, M. (2014). Atatürk Dönemi Demiryolu Politikası. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 54, 39-58.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri* (Çev. M. ve S. Rifat). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Barthes, R. (2015). *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi* (Çev. M. ve S. Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2016). *Göstergebilimsel Serüven*. (Çev. M. ve S. Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2017). *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik*. (Çev. A. Koş ve Ö. Albayrak). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. A. Kuyaş (Der.). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Caivano L. J (1998). Color and Semiotics: A Two-Way Street. *Color Research & Application*, 23(6), 390-401.
- Caivano L. J. ve Lopez, M. A. (2007). Chromatic Identity in Global and Local Markets: Analysis of Colours in Branding. *Colour: Design and Creativity*. 1 (1), 1-14.
- Çakı, C. (2018). Roland Barthes'ın Göstergebilimsel Çözümlemesi ile Nazi Propagandasında Engelliler. *SDÜ İFADE*, 1(2), 66-91.
- Cherry, K. (2020). The Color Psychology Of Brown. 14 Mart 2021 tarihinde <https://www.verywellmind.com> adresinden alındı.

- Demir, T. (1998). Cumhuriyet Dönemi Paralarında Siyaset ve İdeoloji 1923-1950. M. Sönmez (Der.) 75 *Yılda Paranın Serüveni* (11-28) içinde. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür-Tarih Vakfı Yayınları.
- Demiryürek, M. (2013). Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Fransızca Öğretiminin Tarihi Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme (1891-1928). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 130-140.
- Dirven, R. (2003). Metonymy and Metaphor: Different Mental Strategies of Conceptualisation. R. Dirven ve R. Pörings (Der). *Metaphor And Metonymy in Comparison and Contrast* (75-112) içinde. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Doğaner, Y. (2004). Bir Modernleşme Modeli Olarak Atatürk İnkıpları. *Atatürk Dergisi*, 4(1), 153-187.
- Eisenstadt, S. N. (1999). Kemalist Yönetim ve Modernleşme: Bazı Karşılaştırmalı ve Analitik Görüşler. (Çev. M. Alakuş) J. M. Landau (Der.). *Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi* içinde. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Ergin, D. Y. (1991). Örnekleme. *M.Ü Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 111-124.
- Fiske, J. (2010). *Introduction to Communication Studies*. London: Routledge.
- Gelgeç Bakacak, A. (2004). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 44, 627-638.
- Geray, H. (2004). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Guiraud, P (2016). *Göstergebilim*. (Çev. M. Yalçın). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hewitt, V. H. ve Keyworth, J. M (1987). *As Good as Gold. 300 Years of British Banknote Design*. London: British Museum Publications.
- Hewitt, V. H. ve Unwin, T. (2004). Reconstructing National Identities: The Banknotes of Central And Eastern Europe in the 1990s. E. Green vd. (Der.) *Crisis and Renewal in Twentieth Century Banking* (254-275) içinde. Ashgate: Aldershot.
- Hobsbawm, E. J. (1993). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ingham, G. (1999). Money is a Social Relation. S. Fleetwood (Der.). *Critical Realism in Economics: Development and Debate* (103-124) içinde. London: Routledge.
- Kartal, C. B. (2013). Ankara'nın Başkent Oluş Sürecinde Dönem Basınında Ankara ve İstanbul: "Makarr" ve "Payitaht". *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 75-88.
- Kaynar, M. K. (2001). *Devletin Ülkesi ve Milleti*. Ankara: Özgür Üniversite Yayınevi.
- Keş, Yusuf ve Turgut, B.F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı: Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet'in İlk Emisyonları. *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.
- Köker, L. (2000). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Köker, L. (2002). *Kemalizm/Atatürkçülük: Modernleşme, Devlet, Demokrasi*. A. İnsel (Der.). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt-2 Kemalizm* (97-112) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Küçük, S. (2010). Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı. *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 54,185-210.
- Lauer, J. (2008). Money as Mass Communication: US Paper Currency and the Iconography of Nationalism. *The Communication Review*, 11 (2), 109-132.
- Lewis, B. (2008). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. B. B. Turna). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Mardin, Ş. (2000). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset (Makaleler 1)*. M. Türköne ve T. Önder (Der.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.
- Öztaş, S. (2009). Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2:94-107.
- Parla, T. ve Davison. A. (2004). *Corporatist Ideology in Kemalist Turkey: Progress or Order?*. New York: Syracuse University Press.
- Pekşen, A. (2014). Türk lirası Banknotlarının Görselliği Üzerine. 14 Mart 2021 tarihinde http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi05/ali.peksen_05.html adresinden alındı.
- Penrose, J. ve Cumming, C. (2011). Money Talks: Banknote Iconography and Symbolic Constructions of Scotland. *Nations and Nationalism*, 17(4), 821-842.
- Peters, J. D. (1999). *Speaking Into The Air: A History of the Idea of Communication*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pointon, M. (1998). Money and Nationalism. G. Cubitt (Der.). *Imagining Nations* (227-254) içinde. Manchester: Manchester University Press.
- Polanyi, K. (1968). The Semantics Of Money Uses. G. Dalton (Der.). *Primitive, Archaic and Modern Economies. Essays of Karl Polanyi* (175-203) içinde. New York: Anchor Books.
- TCMB. (2012). Türkiye’de Banknot Basımının Tarihçesi. 15 Mart 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alındı.
- TCMB. (t.y.). Kâğıt Paranın Tarihçesi. 17 Mart 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alındı.
- TDK. (2021). 24 Mart 2021 <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Timur, T. (1997). *Türk Devrimi ve Sonrası*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Türkeş, Ö. (2002). Gündük Bir Edebiyat Kanonu. A. İnsel (Der.). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt-2, Kemalizm* (425-448) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları,
- Türköne, M. (2006). *Türk Modernleşmesi*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Ünder, H. (2002). Atatürk İmgisinin Siyasal Yaşamdaki Rolü. A. İnsel (Der.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt-2, Kemalizm* (138-155) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Webster, D. E. (1939). State Control of Social Change in Republican Turkey. *American Sociological Review*, 4 (2), 247-256.
- Wennerlind, C. (2001). Money Talks, but What is it Saying? Semiotics of Money and Social Control. *Journal of Economic Issues*, 35(3), 557-574.
- Yıldız, A. (2002). Kemalist Milliyetçilik. A. İnel (Der.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt-2, Kemalizm* (210-234). içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, H. (2013). *Becoming Turkish: Nationalist Reforms and Cultural Negotiations in Early Republican Turkey, 1923-1945*. New York, Syracuse: Syracuse University Press.
- Yılmaz, M. ve Temizkan, M. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tedavüle Sürülen Banknotların Göstergibilimsel Çözümlemesi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36, 86-131.
- Yılmaz, M. (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Toplumsal Değişimi Posta Pulları Üzerinden Okumak. *Milli Folklor*, 31(124), 230-245.
- Yöner, P. (2002). *Devrimlere Karşı Tepkiler (1923-1938)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),.Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Zelizer, V. (1989). The Social Meaning of Money: Special Meanings. *American Journal of Sociology*, 95, 342- 377.
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History, revised edition*. London: I.B. Tauris.